

Idegen civilizáció

(Marcin Świetlicki: *Tizenegy*)

A kortárs lengyel szerző, Marcin Świetlicki, miután a *Tizenhárom* című regényében élénk tárta a mesternek, azaz a valaha szebb napokat látott, egykoron gyermekszínészként egy krimisorozatban, a *Kis mester nyomoz*-ban szereplő krakkói polgárnak a már korántsem fenséges mindennapjait, a nemrég magyarul is megjelent *Tizenegy* című alkotásában egyfelől folytatja a már megkezdett sztorit, másfelől egészen más aspektusaira világít rá nem mindennapi főhőse magánéletének.

Amíg ugyanis a *Tizenhárom* – ahogyan arról e folyóirat hasábjain 2021 végén beszámoltam – a bahtyini karneválemélet mentén Bulgakov *A Mester és Margarita* című klasszikus művének profanizált átirataként is értelmezhető, amelyben a mester már nem Mester, csak a krakkói „karnevál” résztvevőinek kitüntetett figyelme tartja még uralkodóként a város „trónján”, a *Tizenegy* úgy folytatja a sztorit, hogy már nemcsak a mester van tisztában azzal, hogy a múlt embere, egy letűnt korszak képviselője, hanem a környezete is így tekint rá.

Ezért is vonul ki az „új idők új dalait” képviselő Krakkóból a főváros agglomerációjába: „kiutazott ide, erre a Krakkótól tizenegy kilométerre eső kis településre, elüldögélt a Csinos vendéglőben, meddő beszélgetéseket folytatott, ivott” (37.).

A beszélgetései, de főleg azok meddő jellege azért lényeges, mert a mester nem cél nélkül érkezett a külvárosba. A *Tizenhárom* című regényben is fel-felbukkanó legjobb barátja, Doki rejtélyes körülmények között azóta bekövetkezett, épp ebben a külvárosban bekövetkezett halála körülményeinek – mint a nyomozó szerepében tetszelgő egykori sorozathős – szeretne utánajárni. Nyomozásában persze önző szándék is vezérli: „Talán az életösztön miatt volt így, a túlélés vágya miatt. Amíg a mester ki nem derítette a halál okát, joga volt élni” (53.).

Paradox módon tehát egy haláleset táplálja a túlélési ösztönét. Csak hát azok a módszerek, amelyekkel a mester rendelkezik, vagyis amiket a hetvenes években forgott krimisorozatban gyermekként elsajátított, a mostani, a mester számára idegen, új világban már végképp nem működnek. Ő ugyanis a kihallgatásos módszer híve, ezért az összes környékbelivel elbeszélget, de ezekből a beszélgetésekből sorra az derült ki, hogy itt „senki nem gyilkos hajlamú” (58.). Ám épp a

mester elavult módszerével veszi kezdetét a *Tizenegy* című regényben egy olyasfajta krimiparódia, amellyel a szerző a klasszikus krimisorozatokat – főleg Agatha Christie-műveket – úgy figurázza ki, hogy azzal a régi világ értékeit képviselő mester fájdalmas, a mester által rég felismert feleslegességére is rávilágít.

Ennek keretében állapítja meg a főhős a sehová nem vezető beszélgetései közben, hogy „a krimik fajtiszta, évtizedek során felállított szabályai szerint a történet legelején megjelenik egy gyanúsított. Ő mind közül a legkevésbé gyanús, de a végén kiderül, hogy mégis ő volt a ludas” (55.). Ám, mivel ebben az agglomerációban „nem vagyunk fajtiszták” (56.), és senki sem gyanús, sőt, a kihallgatott boltosasszony unalmában „letette a Marple kisasszony egyik nyomozásáról szóló könyvet” (83.) is, a mester egyre inkább azzal szembesül, hogy tényleg sehogy, így nyomozóként sincs már rá szüksége a világnak.

Pláne úgy nem, hogy a nyomozásával párhuzamosan történik itt, Krakkótól tizenegy kilométerre egy másik gyilkosság is, amelyet az annak felderítésére kirendelt osztag a mester számára ismeretlen, hipermodern „kütyük” bevetésével kíván kinyomozni, s az „akciót” ráadásul az előző alkotásból már megismert, Grzesio úr képviselte tévéstáb további hatásvadász elemekkel megspékelve azonnal közvetíteni is kívánja. A mester ennek láttán döbben rá arra, hogy mindaz elől, amit a városban tapasztalt, már itt, „vidéken” sem menekülhet: „már itt is megjelentek az új korszak új emberei. Mindjárt fotózkodni kezdenek a mobiljukkal. Előveszik a laptopjukat és az ájpodjukat. Elkerülhetetlen” (42.).

Ennek az új világnak a jeles képviselője a helyi lakos, Wiesław úr, aki a maga kifecamodott ízlésével, sznobizmusával és feltűnési viselkedésével mindannak a tárháza, amitől a mester – a Csinos pultoslánya szerint ez az „idegen civilizáció” (255.) – mérhetetlenül ódzkodik, és menekülni szeretne. Főleg, miután ez a ficsúr a modern öltözködés rejtelmébe is kész beavatni a mestert: „– Cuki ruci! – E szavakkal üdvözölte Wiesław úr a szimpatikus idegent. – Minő öröm, hogy megismerhetem. A független kultúra promótere vagyok. Az új trendek megszállottja. Tündöklő színű ingekhez vegyen geometriko-aszimmetrikus mintázatú pasztell nyakkendőt” (41.).

A Wiesław-, vagyis ezek a „helyi Szodoma és Gomora” (40.)-félék, valamint a mester képviselte értékek közötti – a nyomozati módszerekben is megmutakozó – különbségnek pedig a regény rendkívül izgalmas és szokatlan időkezelése ad keretet, amely összefüggésben lesz a mű címében szereplő számmal is.

Amíg a *Tizenhárom* című alkotásban a cím „mindössze” a tizenhárom fejezetre utalt, itt a *Tizenegy* már nemcsak a fejezetek mennyiségét jelzi. A már említett tényen kívül, hogy a település, ahová a mester nyomozni érkezik, tizenegy kilométerre fekszik Krakkótól, ez a szám lesz mintegy a „kifutása” annak a meddő vállalkozásnak is, amit a mester magára vállalt.

Miközben a településen eltöltött idő egy napban, órákra lebontott egy napban mérhető, ezen nap történéseivel párhuzamosan – annak kronológiájába tökéle-

tesen illeszkedve – a regény retrospektíve láttat olyan napszakokat, amelyekre a mester – erősen nosztalgikus hangulatában – mint a Dokival eltöltött régi szép időkre emlékszik vissza. Például, amikor kora délután a Csinosban dolgozó pultoslánnyal, aki nem mellesleg a nőcsábász Doki „utolsó menyasszonya volt” (30.), Dokiról beszélget, ezzel párhuzamosan megkapjuk egy szintén kora délutáni, az előző, a *Tizenhárom* című regény kultikus helyszínén, az Iroda nevű vendéglátóipari egységben folytatott baráti beszélgetés élményét is – a mester visszaemlékezésében.

A mesterben végül így ér össze a nosztalgikus idő a jelen idővel, mégpedig nem máskor, mint éjjel tizenegy óra tizenegy perckor, amely időpontról kiderül, hogy ez volt az a perc, amikor Doki a halála előtt a pultoslánynak az utolsó, vészjósoló sms-ét elküldte. Amely sms-ből egyébként a mester szintén meddő módon próbál a gyilkosság körülményeire nézvést messzemenő következtetéseket levonni.

A mester visszaemlékezései által ily módon körkörösé, mitikusá válik az idő, amelynek keretében például tizenkilenc óra huszonhét perckor „először a dalt előadó énekesnő hangját lehetett hallani. Az énekesnő már sok-sok éve énekelte ezt a nótát. Különböző neveken ugyan, de mindig ugyanaz az énekesnő volt. És a dal is ugyanaz volt. Sok-sok éve már” (211.). És a mester ennek az időérzékelésnek köszönhetően, a Doki egykori nyaralójában elkövetett második gyilkosság bekövetkeztekor érezhette úgy, hogy „Doki halála valahogy megakadt az időben, és mostantól állandóan ismétlődni fog” (162.). Ez a mitikus időszemlélet ütközik itt a lineáris, egyszeri, gyors, komolyabb következmények nélkül eltelő idővel, azzal az egy nappal, amelyben ennek a másik gyilkosságnak a felderítésén – na meg a minél nagyobb, talmi hírverésen dolgoznak.

A mester tragédiája abban rejlik, hogy bár abban bízik, hogy legalább addig élni fog, amíg ki nem nyomozza Doki halálát, ezt is épp ebben a második és másféle időben ténykedők akadályozzák meg: Doki meggyilkolása körülményeire ugyan fény derül, de korántsem a mester leleményessége, hanem a másik, a „csilivili” nyomozás részeként.

A mester élete így, hogy még holtában se tehetett a barátjáért semmit, végképp céltalanná válik, amelynek láttele a könyv végén szereplő, elvileg a regénytől független *Plusz végtelen* című novella is. Ebben a mester egy napló keretében számol be tovább tengetett életéről, és arról a halálvágyáról, amelyet kedvenc kutyája, a Krakkóban maradt bokszerlány se nagyon tud már enyhíteni.

Am, ha a szerző kötethez írott utószavát figyelembe vesszük, mindezen búcsú ellenére nem kizárt, hogy a mester egyszer, egy újabb könyvben visszatér még, „mert a hősök mindig visszatérnek” (274.). Esetleg egy, számára sikeresebbnek mondható nyomozás keretében.

(Marcin Świetlicki: Tizenegy. Fordította Wolosz Vera. Prae Kiadó, Budapest, 2022.)

Fecsó Szilárd: Cím nélkül, 65x50 cm, kollázs, 2018